

KALENDARIUM PAMIĘCI O BITWIE WARSZAWSKIEJ

„Warszawa 1920 – osiemnasta decydująca bitwa w dziejach świata.”
Lord Edgar Vincent d'Abernon

„Gen. Stanisław Haller zarządził ośmiodniowe nabożeństwo o powodzenie ojczyzny, w obronie Warszawy i kraju. Modliliśmy się o cud Wisły. Dzisiaj po tych ośmiu dniach powiedzieć można, że cud się ziszczył.”

Stanisław Stroński

„Cud Wisły. Wspomnienia korespondenta wojennego.”

Tytuł zbioru reportaży z Bitwy Warszawskiej
Adam Grzymala-Siedlecki

Sierpień 1920 – Na pobojowiskach i cmentarzach parafialnych pogrzebano poległych w boju żołnierzy oraz tych, którzy zmarli w wyniku odniesionych ran. Pod Ossowem pochowano 92 żołnierzy, w większości z 236. pułku piechoty Armii Ochotniczej. Cmentarz został usytuowany na skraju rembertowskiego poligonu. Na miejscu śmierci ks. Ignacego Skorupki postawiono duży, drewniany krzyż.
17.08.1920 r. – W Warszawie odbył się uroczysty pogrzeb ks. Skorupki i kpt. Dowнар-Zapolskiego.
Rok 1920 – Właścicielka cegielni – Maria Kronenberg – przekazała dwie działki będące gruntami Wioski Radzymińskiej, przy drodze z Warszawy do Białegostoku, pod założenie cmentarza wojennego. Na tym cmentarzu pochowano żołnierzy walczących w Radzyminie i jego okolicach.
Rok 1920 – We wsi Strachów koło Urli, z inicjatywy 16 mieszkańców Warszawy wybudowano kapliczkę, jako wotum za sierpiennym zwycięstwo. Umieszczono na niej napis „Kapliczka w Pustych Łąkach koło Wyszkowa upamiętniąca Cud nad Wisłą 1920 roku”.

Rok 1921 – Uznano 15 sierpnia za Dzień Wojska Polskiego.
Rok 1921 – Uroczystie poświęcono cmentarz w Radzyminie.
14.08.1922 r. – 33. pułk piechoty, walczący pod Ossowem, po raz pierwszy obchodził swoje święto pułkowe.
Rok 1923 – Na radzymińskim cmentarzu urządzono kwatery poległych w roku 1920. Kształt i rozmieszczenie kwater zachowały się do dzisiaj. Wybudowano:
– Bratnią Mogiłę Żołnierzy Polskich 1920 roku ufundowaną przez Narodowy Bank Polski.
– Bratnią Mogiłę Żołnierzy Polskich 1920 roku ufundowaną przez Magistrat m.st. Warszawy.
– Bratnią Mogiłę Żołnierzy 28. i 29. pułku strzelców kaniowskiich,
– Bratnią Mogiłę Żołnierzy 30. pułku strzelców kaniowskiich.
Rok 1924 – Odsłonięto pomnik na cmentarzu w Ossowie.
Rok 1927 – Na cmentarzu w Radzyminie wybudowano kaplicę, wg projektu W. Czeczotki.
09.10.1927 r. – Uroczystie poświęcono Kaplicę-Pomnik na radzymińskim cmentarzu. W uroczystościach wzięł udział Prezydent RP Ignacy Mościcki. W kaplicy zawieszono pamiątkowe tablice z wypisanymi nazwiskami żołnierzy poległych w bitwie pod Radzyminem i jego okolicy oraz poległych w 1920 r. mieszkańców powiatu radzymińskiego.
Rok 1928 – Cmentarz w Ossowie otoczono murem ceglany i zbudowano małą kaplicę pod wezwaniem Matki Boskiej Zwycięskiej, wg. projektu prof. Brunona Zborowskiego.

Sierpień 1930 r. – W Wolominie uroczystie odsłonięto pomnik „Obrocom Ojczyzny 1920 r.”
14.08.1931 r. – Odsłonięto na radzymińskim cmentarzu tablicę pamiątkową ku czci poległych oficerów i żołnierzy 46. pułku strzelców kresowych.
02.11.1932 r. – Odsłonięto w Markach, na cmentarzu parafialnym, pomnik w kwatrze żołnierzy poległych i zmarłych od ran w Bitwie Warszawskiej.
10.09.1933 r. – w Tuszczu odbyła się uroczystość odsłonięcia i poświęcenia pomnika żołnierzy poległych w roku 1920. **Lata 30**
– Odsłonięto w Żąbkach, na cmentarzu parafialnym, pomnik w kwatrze żołnierzy zmarłych od ran w boju pod Ossowem.
– Odsłonięto w Kobylec, na cmentarzu parafialnym, pomnik w kwatrze żołnierzy poległych w rejonie Wolomina w 1920 r.
Rok 1935 – W Radzyminie oddano do użytku świetlicę pielgrzymią dla młodzieży.
15.08.1939 r. – W Radzyminie odbyły się uroczystości rocznicowe z udziałem m.in. gen. Bronisława Bohaterowicza (w 1920 dowódcą pułku grozińskiego w 1. Dywizji Litewsko-Białoruskiej, w 1940 r. zamordowany przez NKWD w Lesie Katyńskim).
Rok 1944 – Władze PRL zabroniły wejścia na teren cmentarza w Ossowie, w związku z jego usytuowaniem na terenie poligonu wojskowego.
Rok 1970 – Proboszcz parafii pw. Św. Trójcy w Kobylec, ks. Kazimierz Konowrocki, wydał okolicznościowy medal na 50-lecie Bitwy Warszawskiej. Na rewersie znajdował się wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej, orzeł w koronie oraz napisy: 1920-1970 oraz „WNIEBOWZIĘTA WZIĘŁA NAS W SWOJĄ OBRONĘ”.
Rok 1970 – Trzej kombatanaci, żołnierze AK z Okręgu Nowogródzkiego, odnowili na bramie wejściowej na cmentarzu w Radzyminie dwie tablice pamiątkowe związane z bitwą 1920 r.
Rok 1975 – Ks. Kazimierz Konowrocki po raz pierwszy wchodził oficjalnie na teren cmentarza w Ossowie.

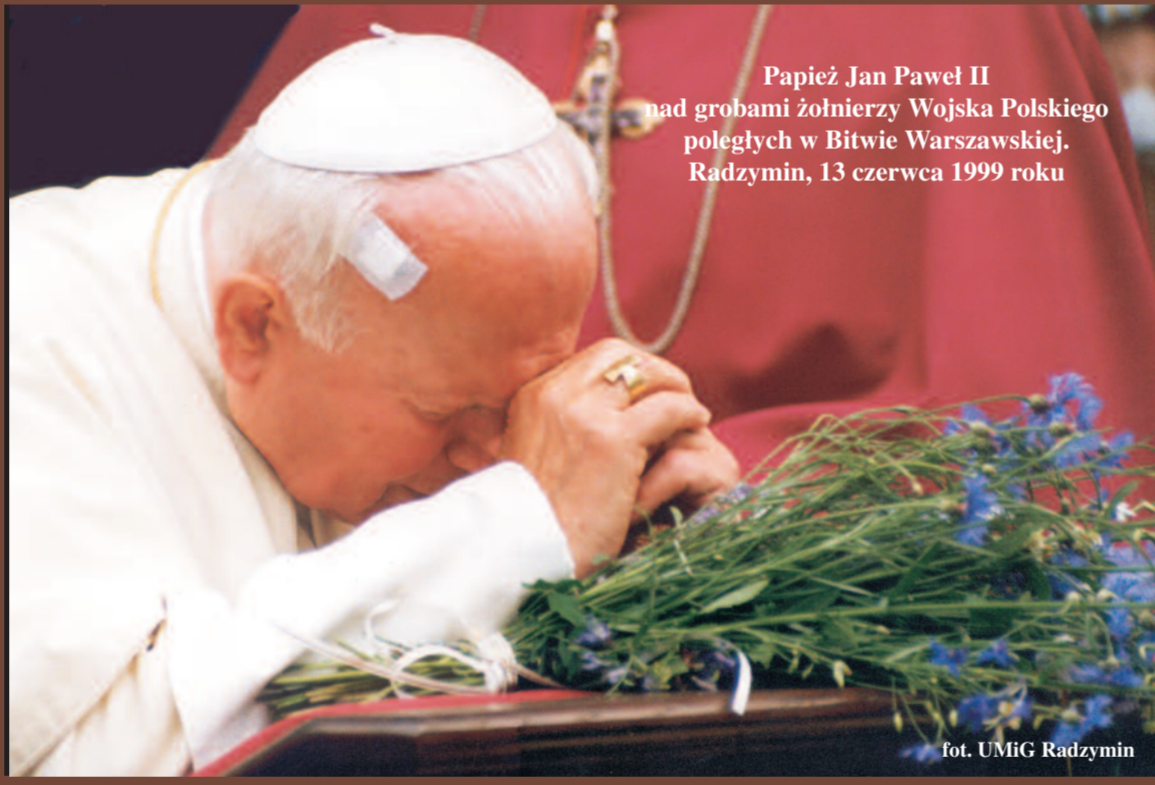
24.09.1978 r. – Pierwsza w PRL masowa uroczystość patriotyczno-religijna w Ossowie. Kazanie wygłosił ks. biskup Jerzy Modzelewski.
Rok 1980 – Z inicjatywy NSZZ „Solidarność” Technikum Terenów Zieleni w Radzyminie odnowiono napisy na wszystkich tablicach znajdujących się na terenie Cmentarza Poległych w Ossowie.
Rok 1982 – Powiększono ossowskią kaplicę wg projektu Lecha Dumina i Feliksa Dzierżanowskiego.
17.11.1988 r. – Staraniem ks. K. Konowrockiego teren cmentarza wojskowego w Ossowie, z kaplicą, dzwonicą, pomnikiem, nagrobkami i drzewostanem został wpisany do rejestru zabytków.
Sierpień 1989 r. - Zorganizowano po raz pierwszy Ogólnopolski Turniej Brydżowy „Cud nad Wisłą” w Radzyminie.
Rok 1990 – Delegacja Radzimina, przebywająca w Watykanie, zaprosiła papieża Jana Pawła II do odwiedzenia miasta.
Sierpień 1990 r. – Zorganizowano po raz pierwszy w Radzyminie zawody sportowe: Turniej Piłki Nożnej „Cud nad Wisłą” i Zawody Golębiarskie.
Sierpień 1991 r. – Zorganizowano po raz pierwszy Międzynarodowy Wyciecznik Kolarski „Cud nad Wisłą”.
Sierpień 1992 r. – Zorganizowano po raz pierwszy bieg na trasie Radzymin-Ossów.
11.11.1992 r. – W Ossowie odbył się pierwszy zlot Młodzieży Diecezji Warszawsko-Praskiej.
15.08.1993 r. – Przywrócono święto Wojska Polskiego.
Rok 1995 – Podczas sierpniowych uroczystości, w Ossowie i Radzyminie był obecny Prezydent RP Lech Wałęsa.
Rok 1995 – Wydano publikację Władysława Kolatorskiego i Jana Wnuka „Bitwa pod Radzyminem 1920”.
26.08. 1996 r. – Hold poległym w Ossowie oddali członkowie Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce. W tym dniu został odsłonięty obelisk poświęcony gen. Józefowi Hallerowi.
1.09.1997 r. – W Ossowie wybudowano nową szkołę jako wotum za zwycięstwo. Jej patronem został – ks. Ignacy Skorupka.
7.04.1999 r. – Delegacja z Powiatu Wołomińskiego wręczyła w Watykanie Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II list zapraszający do Ossowa.
Kwiecień 1999 r. – Społeczny komitet Budowy Pomnika księdza Ignacego Skorupki wybrał projekt autorstwa prof. Czesława Dźwigała z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.
Rok 1999 – W Ossowie odbyła się pierwsza inscenizacja plenerowa. Została pokazana szarża ułanów polskich na piechotę bolszewicka. W postać marszałka Józefa Piłsudskiego wcielił się aktor Janusz Zakrzewski.
18.06.1999 r. – W Ossowie oddano do użytku pawilon im. Tadeusza Rozwadowskiego, w którym prezentowana jest mapa Bitwy Warszawskiej 1920 r.
13.06.1999 r. – Papież Jan Paweł II przeleciał śmigłowcem nad bioniami Ossowa i pobłogosławił pielgrzymów zgromadzonych w okolicy cmentarza.
13.06.1999 r. – Papież Jan Paweł II przybył do Radzimina na Cmentarz Poległych. Po odmówieniu modlitwy, przemówił do zebranych:

„Choćdż na tym miejscu najbardziej wymowne jest milczenie, to przecież czasem potrzebne jest także słowo. I to słowo chce tu pozostać. Wiecie, że urodziłem się w roku 1920, w maju, w tym czasie, kiedy bolszewicy szli na Warszawę. I dlatego noszę w sobie od urodzenia wielki dług w stosunku do tych, którzy wówczas podjęli walkę z najeźdźcą i zwyciężyli, płacąc za to swoimi życiem. Tutaj, na tym cmentarzu, spoczywają ich droższe szczątki. Przybywam tu z wielką wdzięcznością, jak gdyby spłacając dług za to, co od nich otrzymałem. Pragnę wszystkich uczestniczących w tym spotkaniu pobłogosławić w Imię Trójcy Przenajświętszej. Niech was błogosławi Bóg Wszechmogący, Ojciec i Syn, i Duch Święty.”
Sierpień 1999 r. – W Ossowie wmurowano tablicę pamiątkową upamiętniającą pobłogosławienie przez Ojca Świętego ziemi ossowskiej.
14.08.2000 r. – Na cmentarzu parafialnym w Klembowie odrestaurowano grób szer. Bolesława Krzyżewskiego, poległego 14 sierpnia 1920 r.
Sierpień 2000 r. – W Ossowie odbyły się I Mistrzostwa Polski Formacji Kawalerijskich.
Sierpień 2000 r. – Dokonano uroczystego odsłonięcia pomnika ks. I. Skorupki w Ossowie.
Rok 2000 – Wydano publikację Leszka Podhorodeckiego „Cud nad Wisłą, Ossów 1920-2000”.
17.09.2005 r. – Przeprowadzono Rajd Roverowy Szlakiem Bitwy Warszawskiej na trasie Ossów-Radzimin-Beniaminów-Wólka Radzymińska.
Rok 2005 – Wydano publikację Jana Wnuka „Radzymin. Cud nad Wisłą 1920”.
Rok 2005 – Wydano publikację Edwarda Kowalskiego „Cmentarz Poległych w Radzyminie”.
Rok 2005 – W Ossowie odbyła się pierwsza rekonstrukcja Bitwy Warszawskiej 1920 r.
Rok 2005 – Wydano publikację Władysława Kolatorskiego „Pod Radzyminem w 1920 roku. Major Stefan Walter – Bohater Mokrego”.

13.06.2006 r. – Uroczyste otwarcie Drogi Golgoty Narodu Polskiego w Radzyminie, wg projektu Janusza Ponikowskiego.
13.06.2007 r. – Na terenie byłej siedziby Urzędu Bezpieczeństwa w Wolominie odnalazono tablicę pamiątkową upamiętniającą rocznicę Bitwy Warszawskiej, potajemnie usuniętą w 1953 r. z kapliczki w centrum Kobylki.
12.06.2008 r. – Nadanie Liceum Ogólnokształcące w Urłach imienia „Bitwy Warszawskiej 1920 r.”
17.03.2009 r. – Zaprezentowanie koncepcji muzeum w parku kulturowym „Ossów. Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”, według wizji biura projektowego Mirosława Nizio.
13.06.2009 r. – Władze Radzimina zaprezentowały projekt budowy „Parku kulturowo-historycznego i Oltarza Narodowego”, zaprojektowanego przez Marka Pawlikowskiego.
Rok 2010 – Jerzy Hoffman rozpoczął zdjęcia do filmu Bitwa Warszawska 1920.

Ziemia Wołomińska 1920-2010 WARSZAWSKA 1920 BITWA

Obchody „Cudu nad Wisłą” na cmentarzu w Radzyminie.

Wydano: Starostwo Powiatowe w Wolominie
www.powiat-wołomiński.pl
www.bitwawarszawska.pl
2010

Z DZIEJÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

W swojej przeszłości, dzisiejszy powiat wołomiński przechodził wiele zmian administracyjnych, nim ukształtował się w obecnej formie.
W wyniku trzeciego rozbioru Polski, granica pomiędzy Prusami a Austrią została wyznaczona pomiędzy Wisłą (okolicie Karczewa) a Bugiem (okolice Żalubie) wzdłuż pasma wyd. Okolice Marek, Żabek i dzisiejszej Zielenki znalazły się w Prusach, w powiecie warszawskim. Natomiast tereny na wschód, z Radzyminem, Wołominem i Tuszczem zostały włączone do powiatu stanisławowskiego (Austria). Po Klece Napoleona ziemie te znalazły się w zabzore rosyjskim. Taki stan rzeczy przetrwał do roku 1866. Carskim dekretem, zniesiono powiat stanisławowski, a na jego miejsce powołano dwa powiaty: radzymiński i miński. Z końcem XIX wieku w skład powiatu radzymińskiego weszło miasto Radzymin oraz gminy: Jadów, Kamieńczyk, Klembów, Malopole, Międzyzł, Ręczaje, Rudzienko, Strachówka, Zabrodzie. Do większych miejscowości należały: Jadów, Kamieńczyk, Dobre i nowopowstające miasto Wołomin.
Przez powiat biegł utwardzony trakt z Warszawy do Radzimina, w drugiej połowie XIX w. zaczęła funkcjonować kolej. Pętlasty wówczas szlaki szerokotorowe: Warszawa-Wołomin-Tuszcz-Łochów przez Białystok i Wilno do Sankt Petersburga, Ostrołęka-Wyszków-Tuszcz-Mińsk Mazowiecki-Piława oraz wąskotorówka z Warszawy do Radzimina.
W okresie I wojny światowej niemieckie władze okupacyjne zlikwidowały powiat radzymiński. Miasta Radzymin i Wołomin oraz gminy Radzymin i Ręczaje zostały włączone do powiatu warszawskiego, a pozostałe gminy do powiatu mińsko-mazowieckiego.
Po odyskaniu niepodległości w 1918 r., polskie władze centralne reaktywowały powiat radzymiński, bez gminy Rudzienko (z Dobrem), która pozostała już w powiecie Mińsk Mazowiecki. Wśród miejscowych samorządowców przeważał pogląd, aby siedzibę starostwa przenieść do Wolomina, z uwagi na możliwość szybszego do niej dotarcia.
W roku 1920 na czele powiatu radzymińskiego stał Władysław Korsak, który w latach 30. XX wieku był wiceministrem w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.
W 1939 r., po przegranej kampanii wrześniowej, niemiecki okupant dokonał ponownych zmian w organizacji powiatów na terenie Polski. W październiku tegoż roku przestał istnieć powiat radzymiński, który po połączeniu z powiatem warszawskim tworzył powiat Warszawa-Ziemska. Niemniej w systemie organizacyjnym państwa Państwa podziemnego dalej funkcjonowały struktury w granicach przedwojennego powiatu. W 1944 roku władze komunistyczne przywróciły powiat radzymiński.
W 1952 r. doszło do reformy powiatowej w okręgu warszawskim. Zlikwidowano powiat warszawski oraz przeniesiono siedzibę powiatu radzymińskiego z Radzimina do Wolomina, wraz ze zmianą nazwy powiatu na powiat wołomiński. Okolice Marek, Zielenki, Rembertowa i Okuniewa zostały włączone do powiatu wołomińskiego. Z czasem Rembertów został włączony do Warszawy, a z powiatu wołomińskiego została wyłomiona gmina Kamieńczyk. W 1975 r. w PRL powiaty zostały zlikwidowane.
Po odyskaniu suwerenności w 1989 r., przywrócono ideę samorządności, czego wyrazem był powrót do podziatu Polski na powiaty. Nastąpiło to z dniem 1 stycznia 1999 r. Po likwidacji 49 województw, w województwie mazowieckim powołano powiat wołomiński, z siedzibą w Wolominie. Starostami do 2010 r. byli kolejno Konrad Rytel (1999-2002, 2002-2006) i Maciej Urmanowski (od 2006 r.).
Powiat wołomiński obejmuje swoim zasięgiem obszar 955 km² i zamieszkuje go ponad 200 000 mieszkańców.

Na Warszawę.

Europa po I wojnie światowej, w 1918 roku, wyglądała inaczej niż przed nią. W Rosji władzę przejęli bolszewicy dążący do wprowadzenia na świecie idej komunizmu. Upadły monarchie w Niemczech i Austrii, wiele europejskich narodów podjęło wysiłek budowy własnej państwowości. Po 123 latach niewoli odrodziła się Polska, ze stolicą w Warszawie.
Powstanie państwa polskiego było sprzeczne z duchem bolszewizmu, gdyż przez Warszawę i Poznań wiodła najkrótsza droga do przeniesienia komunizmu na całą Europę. Konflikt zbrojny był nieunikniony.
Wiosną 1920 r. polski wywiad ustalił, że bolszewicy przygotowują generalny atak na Rzeczpospolitą. W Warszawie, Naczelny Wódz Józef Piłsudski, podjął decyzję o wykonaniu uderzenia wyprzedzającego. Wyprawa Kijowska (25.04.1920 r.) spowodowała, że bolszewicy zostali zmuszeni do prowadzenia działań zbrojnych wcześniej niż to sami zakładali, będąc nie w pełni zmobilizowani.
4 lipca 1920 r. bolszewicki Front Zachodni, dowodzony przez Michaiła Tuchaczewskiego rozpoczął wielką ofensywę. Do ataku przeszły: 4. Armia wraz z III Korpusem Kawalerii Gaja, 15. Armia, 3. Armia i 16. Armia. Przewaga ilościowa bolszewików sprawiła, że w szybkim tempie wojska posuwały się w głąb Polski. Padły wkrótce: Mińsk Białoruski (11.07.), Wilno (14.07.), Grodno (22.07.), Brześć (02.08.), Łomża. Po bitwach nad Narwią i Bugiem, bolszewicy nabrali przekonania, że upadek Polski jest bliski. 23 lipca polscy bolszewicy powołał w Moskwie Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski (Polrewkom) z J. Marchlewskim, F. Dzierżyńskim, E. Konem, J. Unszlichtem na czele, który miał przejąć władzę na zdobytym terenach polskich.
2 sierpnia w Białymstoku Tuchaczewski powiwał w imieniu Rosji Sowieckiej przedstawicieli Polrewkomu jako „członków czerwonego rządu polskiego”. TKRP zaczął organizować Polską Armię Czerwoną, wezwał do powstania w Warszawie, do wszyczenia buntów w wojsku, do uwiezienia oficerów i zakładania Rad Delegatów Żołnierskich.
W zagrożonej bolszewizacją Polsce wzrastała konsolidacja Narodu. Sejm powołał Radę Obrony Państwa z Józefem Piłsudskim na czele, powstała Armia Ochotnicza. Tworzono pułki i bataliony złożone z harcerzy, młodzieży akademickiej i robotników. W teren wyjeżdżali prelegenci, którzy na wiecach podnosili ducha walki.
Efektem krawanej bitwy nad Narwią było to, że większość sił bolszewickiego Frontu Zachodniego znalazła się pomiędzy Prusami Wschodnimi a Bugiem. Wojska te otrzymały rozkaz objęcia Warszawy od północy i sforsowania Wisły we Włodawku i Plocku. Bezpośrednio na Warszawę szła jedynie 16. Armia i 21. Dywizja Strzelecka z 3. Armii.
Na zdobytym terenach Polrewkom tworzył komitety rewolucyjne. W najbliższej okolicy Warszawy powstały one w: Mińska Mazowieckim, Garwolinie, Karczewie, Wyszowie, Wierczem, 15 sierpnia do Wyszkowa przybyli Marchlewski, Dzierżyński i Kon. To miał być ich ostatni postój przed przejściem władzy w Warszawie.
Na ziemię wołomińska wojska bolszewickie wkroczyły 11 sierpnia. Szły całą ławą w kierunku Warszawy. Drogi zapelnione były taborami. Na zajętych terenach wprowadzali nową władzę. Komitety Rewolucyjne zostały założone w Jadowie i przejściowo zdobytym Radzyminie.
BIJ BOLSZEWICKA

W obronie Warszawy

Po nieudanych próbach powstrzymania bolszewików, Józef Piłsudski podpisał w dniu 6 sierpnia 1920 r. rozkaz o przegrupowaniu wojsk. Według niego należało ustabilizować front pod Warszawą, a główne uderzenie wykonać w bok rozciągniętych wojsk. Urzeczywistnieniem tego planu były zarżarte boje na przedmościu warszawskim, uderzenie z Modlina w kierunku na Prusy Wschodnie i uderzenie z Garwolina na Siedlce-Białystok.
Na północy miała operować 5. Armia pod dowództwem gen. Władysława Sikorskiego, pod Warszawą 1. Armia gen. Franciszka Latinka (obie wchodziły w skład Frontu Północnego, którym dowodził Józef Haller), pod modlinie do ataku została grupa manewrowa pod dowództwem samego J. Piłsudskiego. Tak przedstawia się ogólny schemat Bitwy Warszawskiej, która – jak się przyjmuje została stoczona pomiędzy 12 a 25 sierpnia 1920 r.
Najważniejszą obronną rolę miała wykonać 1. Armia, która broniła od wschodu bezpośredniego dostępu do Warszawy. W jej pasie działania zorganizowano cztery linie obrony. I linia biegła od Bugu w okolicach Ryni, wzdłuż rzeki Rządzy, w Wiktorynie cofała się do Czarnej, przechodziła wschodnim skrajem Wolomina, następnie przez Leśniakowizne, Okuniew i Wiażynową dochodziła do rzeki Świder i z nią do Wisły. W pierwszej linii obrony znalazł się jedynie Wołomin. Z zabudowań miasta (hotel „Bristol”, kominy fabryczne) wojsko polskie korzystało przy odpieraniu ataków bolszewickich. Około 3 km od linii frontu znajdował się Radzymin, z którego wieży kościoła rozciągała się panoramą na wschód i który stał się doskonałym miejscem odniesienia w terenie. II linia została poprowadzono wzdłuż carskiej drogi fortecznej z Beniaminowa do Wawra, dalej łączyła się z I linią. III linia opierała się o granice Warszawy, a IV stanowiły już przyczółki mostowe w samej stolicy.
Pierwsza linia została obsadzona wojskiem, druga była bez obrony, a przy trzeciej koncentrowały się oddziały Policji Państwowej, które jako wojska ochotnicze, weszły w skład regularnych oddziałów WP. Za drugą linią frontu umiejscowiono szpital polewoy (w Markach, Pusztelniki i Żąbkach).
Część obrony Warszawy opoczał na II. Dywizji Piechoty (odcinek Bug-Leśniakowizna), 8. DP (Leśniakowizna-Okuniew) i 15. DP (Okuniew-Wisła). W odwodzie Armii stała I. Dywizja Litewsko-Białoruska (okolice Marek, Strugi, Nadny, Kobylki), a w odwodzie Frontu 10. DP (obecne Legionowo). Obronę przedmościa wspierała liczna artyleria, 3 pociągi pancerne, plutony czołgów, lotnictwo.
Natarcie bolszewickie było prowadzone na kierunku Wyszków-Radzimin, Tuszcz-Wołomin, Stanisławów-Ossow, Stanisławów-Okuniew. Jednak główne walki toczyły się w obronie I linii, na odcinku II. DP i jej styku z 8. DP. Skrajna linia obrony była obsadzona przez 48. pułk strzelców kresowych (Bug, Mokre) 46. psk (Mokre-Czarna) 47. psk (Czarna-Leśniakowizna) oraz na odcinku 8. DP: 26. pułk piechoty, 21. pp, 33. pp, a w odwodzie znajdował się 13. pp. Żołnierze polskich pułków byli przeczerpani dyktandami w odwrocie a ich jednostki były mocno załakomietowane (bez poszczególnej batalionów, które w wcześniejszych walkach dostały się do niewoli lub uległy zniszczeniu). W celu ich zrzucenia przygotowano pułki ochotnicze, przeważnie złożone z młodzieży warszawskiej. Do historii przeszedł 236. pułk piechoty im. „Weteranów 1863 r.”, którego dowódcą został por. M. Słowikowski a kapelanem ks. Ignacy Skorupka.
13 sierpnia 1920 r. bolszewicy w godzinach popołudniowych silnym natarciem przełamali I linię obrony na odcinku 46. psk i zdobyli Radzymin. 14 sierpnia w godzinach rannych zaatakowali Leśniakowiznę i tu również przełamali polską obronę. Zdecydowany i krwawy opór sprawił, że pod Ossowem zatrzymałmo bolszewicki pochód. W boju wzięł udział również 236. pp. Tu poległ, dodając atyczki młodzieży w boju, ks. Skorupka. Przeciwdzierzenie odwodowego 13. pp doprowadziło do załamania się natarcia bolszewików. Front w tym miejscu się ustabilizował.
Tragicznie przedstawiała się sytuacja w okolicy Radzimina. Bolszewicy mocno usadowili się w rejonie Wólki Radzymińskiej i Ciemnego, I. Armia, własnymi siłami II. DP oraz I. DI-8 nie była w stanie powstrzymać czerwonarmiistów. Dwukrotna próba odbicia Radzimina nie przyniosła spodziewanego rezultatu z uwagi na oskrzydlające uderzenia wroga, wychodzącego na tyły nacierających wojsk polskich. W nocy z 14 na 15 sierpnia bolszewicy poddawali atakami przekroczyli II linię obrony i dotarli do Stanisławowa koło Nieporutu. Kontrakcja 10. DP przyniosła oczekiwany sukces. Nastąpił odwrót bolszewików spod Stanisławowa, a następnie odbicie terenów na północ od Radzimina. 15 sierpnia, wieczorem, do niebronionego już Radzimina wkroczyli polscy żołnierze. 16 sierpnia upłynął na utrzymaniu miasta i wyarcie bolszewików z Ciemnego. I linia obrony została przywrócona.
Polskim sztabowcom wiele przysłużyli się żołnierze z oddziału wywiadowczego. Przechywni oni bolszewicki rozkaz do natarcia. Pozwoliło to na skuteczne przeprowadzenie kontruderzenia, zarówno tego pod Radzyminem jak i tego 5. Armii. O zwycięstwie w Bitwie Warszawskiej przeszedłto uderzenie grupy manewrowej znaną Wieprza prowadzone przez Józefa Piłsudskiego. Do końca sierpnia Polacy wyzwolili Mazowsze i Podlasie i stanęli do dalszej walki nad Niemnem.
Do panteonu bohaterów Bitwy Warszawskiej przeszli polegli żołnierze i dowódcy, a wśród nich: ks. Ignacy Skorupka (Ossów), kpt. Ryszard Dowнар-Zapolski (Szupno), por. Stefan Pogonowski (Wólka Radzymińska), mjr Stefan Walter (Mokre).
Po Bitwie Warszawskiej, na terenie obecnego powiatu wołomińskiego pozostały cmentarze obrońców Ojczyzny. Znajdują się one w Radzyminie, Ossowie, Kobylec, Tuszczu, Markach. Część z nich znalazła miejsce wiecznego spoczynku na cmentarzu wojskowym w Warszawie, przy ul. Powązkowskiej.

Gmina Jadów. Kapliczka w Strachowie upamiętniająca Cud nad Wisłą 1920 r.

Miejsca pamięci Bitwy Warszawskiej na terenie powiatu wołomińskiego.

Pomnik Obrońcom Ojczyzny 1920 r. w Wolominie

Kaplica na Cmentarzu Żołnierzy Polskich 1920 roku w Radzyminie

Kaplica i cmentarz żołnierzy poległych w Bitwie Warszawskiej 1920 roku w Ossowie

„Ojczyzna nad Wisłą 1920”

„Niech Potomni o N...”

„OSSOW „Cud nad...”